

16 № 3. М.: Международный центр научно -технической информации, 1981. - С. 53-58; Larichev O.I., Mechitov A.I. Mnogofaktornyj analiz konferencij Mezhdunarodnogo instituta prikladnogo sistemnogo analiza // Upravlenie i nauchno-tehnicheskij progress / Pod red. B. Z. Milnera. - Dostizheniya i perspektivy. Vypusk 16 № 3. М.: Mezhdunarodnyj centr nauchno -tehnicheskoy informacii, 1981. - S. 53-58.

Н. Л. Шелухін

ПРО НАУКОВІ КОНФЕРЕНЦІЇ В ГАЛУЗІ ПРАВА І НЕ ТІЛЬКИ

У статті розглядаються питання проведення наукових конференцій в області юриспруденції. Розглядається класифікація наукових конференцій, основні цілі їх проведення, виділяються основні етапи їх проведення. Звертається увага на проведення псевдонаукових конференцій, наводяться і розкриваються їх ознаки. Вносяться пропозиції про уніфікацію вимог до проведення наукових конференцій, а так само їх проведення тільки під егідою Академії юридичних наук України.

Ключові слова: наукова конференція, класифікація конференцій, цілі і завдання конференцій, Академія правових наук України, псевдонаукові конференції, єдина електронна бібліотека матеріалів конференцій.

N. Shelukhin

ON SCIENTIFIC CONFERENCE IN THE FIELD OF LAW AND NOT ONLY

The article discusses the issues of conducting scientific conferences in the field of jurisprudence. We consider the classification of scientific conferences, the main objectives of their conduct, highlights the main stages of their conduct. Attention is drawn to pseudoscientific conferences, their signs are presented and disclosed. Proposals are being made on the unification of requirements for holding scientific conferences, as well as their holding only under the auspices of the Academy of Legal Sciences of Ukraine

Key words: scientific conference, classification of conferences, goals and objectives of conferences, Academy of Legal Sciences of Ukraine, pseudoscientific conferences, a single electronic library of conference materials.

Стаття надійшла до редакції 12.05.2019 р.

УДК 346.1

С. О. Алексєєв

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА, ЩО РЕГЛАМЕНТУЮТЬ СУДОЧИНСТВО В ГОСПОДАРСЬКИХ СУДАХ УКРАЇНИ

В умовах глобалізації світового господарства об'єктивуються та актуалізуються питання участі національних економік в системі міжнародного економічного співробітництва. Але така участь здійснюється у своєрідному вигляді, – управлінський алгоритм якого досить яскраво проявляється через надбання геоелектронної науки.

Ключові слова: господарське право, судочинство, міжнародні стандарти.

DOI 10.34079/2226-3047-2019-9-17-79-92

Як така, геоелекономика трактується одним з основоположників цього напрямку Є. Кочетовим, як система поглядів, яка відображає інтерпретацію глобального світу через систему економічних атрибутів при послідовному їх винесенні за межі національних рамок, включаючи і економічні відносини. Отже, геоелекономика є симбіозом національних економік і державних інститутів, переплетіння національних, наднаціональних економічних і державних структур [1].

Наведена доктринальна позиція дає змогу зрозуміти:

а) глобальний характер геоелекономики, яка відображає відповідну інтерпретацію глобального світу (глобально-інтерпретаційна складова. – Авт.);

б) предметний характер геоелекономики, що інтерпретує глобальний світ через систему економічних атрибутів (атрибутивно-економічна складова. – Авт.);

в) топосно-територіальний характер геоелекономики, що характеризує її через винесення економічних відносин за межі національних рамок (наддержавно-просторова складова. – Авт.);

г) симбіотичний характер геоелекономики, яка в своїй архітектоніці визначається сукупністю національних економік і державних інститутів, переплетінням національних, наднаціональних економічних і державних структур (інтеграційна складова. – Авт.).

Питання геоелекономики у поєднанні з правовими настановами в контексті становлення міжнародного економічного правопорядку та міжнародного економічного права як окремої галузі міжнародного права, були предметом наукових досліджень широкого кола фахівців з економіки, міжнародного публічного та міжнародного приватного права, господарського права тощо, зокрема, таких як М. Баймуратов, М. Богуславський, Г. Бувайлик, В. Корецький, Д. Кунц, Б. Кучер, Є. Львова, А. Лунц, К. Шмитхофф, В. Щербина тощо.

Доктринальні підходи, що містилися в наукових роботах зазначених вчених, особливо сучасних, виходять з того, що головною стратегічною тенденцією світової економіки є всеосяжна (економічна, політична, правова) глобалізація, що не тільки стирає межі між національними економіками і політико-економічними концепціями, оскільки світ стає єдиним господарським організмом в реальності, а й формує єдиний правовий простір, до якого входять національні правові системи, наднаціональні правові системи міждержавних інтеграційних об'єднань та правові системи міжнародного співтовариства держав, що базуються на єдиній правовій системі ООН та конгломераті правових систем міжнародних організацій, що як діють під її егідою, так й не знаходяться під таким координаційним впливом.

Тому метою даної статті є визначення теоретичних підходів до визначення норм міжнародного права, що регламентують судочинство в господарських судах України.

Варто зазначити, що на фоні глобальних політико-економічних та правових інтеграційно-глобалізаційних процесів, спостерігаються важливі тенденції нівелювання феноменології національної державності, коли національна історія і культура, етносоціальна ідентичність націй вже не грають визначальної ролі для поступового розвитку національних держав, а резерв такого розвитку бачиться в поглибленні інтеграційних процесів, що реалізуються на всіх рівнях комунікативної взаємодії держав та їх народів в межах міжнародного співробітництва.

Звідси, можна констатувати, що світова економіка вступила в фазу, коли:

а) виникає міжнародне уніфіковане правове поле для бізнесу, що базується на міжнародному праві та міжнародних правових стандартах (нормативна основа. – Авт.);

б) починає кріпнути та реалізовуватись тенденції дерегулювання в національних

та світовій економіці (управлінсько-алгоритмічна основа. – Авт.);

в) і національними державами і міжнародною економічною спільнотою держав всіляко заохочуються та забезпечуються шляхом практичного (організаційного, нормативного, ресурсного тощо) супроводження всебічна лібералізація факторів виробництва (товарів, послуг, капіталу, робочої сили) – і саме вони становляться базовими умовами загального зростання рівня добробуту та розквіту всіх націй (ідеолого-праксеологічна основа. – Авт.).

Такий організаційно-методологічний підхід є не тільки підтвердженням актуалізації міжнародних господарських зв'язків, причому не тільки в організації та здійсненні господарської діяльності на теренах національних держав, а й на міжнародній арені, – а також об'єктивізації та актуалізації правозахисної профільної проблематики, що є пов'язаною з процесом захисту прав і свобод учасників господарського обороту.

В повсякденній практиці це детерміноване тим, що останнім часом істотно зросла кількість справ, ускладнених «іноземним елементом», розглянутих господарськими судами України. Це викликано тим, що:

- по-перше, позивачами, відповідачами, третіми особами в судочинстві, здійснюваному господарськими судами, можуть виступати іноземні фізичні і юридичні особи (суб'єктний критерій. – Авт.);

- по-друге, за межами України можуть перебувати об'єкти спору (територіально-просторовий критерій. – Авт.);

- по-третє, за кордоном міг мати місце юридичний факт, який лежить в основі правовідносин (юридіко-фактологічний критерій. – Авт.).

Крім того, часто в ході судового розгляду виникає потреба вчинити окремі процесуальні дії за кордоном, одержати доказ тощо (процесуально-праксеологічний критерій. – Авт.).

Визначаючи сучасні тенденції розвитку господарського процесу в Україні, В. Щербина та В. Резнікова, серед останніх зазначають особливу та незаперечну роль впливу *процесів глобалізації, положень міжнародного права і концепції захисту прав людини* на систему як вітчизняного правосуддя загалом, так і господарський процес зокрема (у межах цієї загальної тенденції як окрему тенденцію можна додатково виокремити зближення (гармонізацію, уніфікацію) правил та процедур на рівні країн Європейського Союзу (далі – ЄС), зближення українського процесуального законодавства з процесуальним законодавством ЄС). Йдеться, зокрема, про розвиток концепції глобального (абсолютного) верховенства права ЄС щодо національного права держав-членів [2].

Системно аналізуючи наведену доктринальну позицію, для більш глибокого її розуміння, вважаємо за необхідне розділити її на відповідні блоки-системи, що об'єднують:

а) відповідні суспільні відносини;

б) профільний нормативно-джерельний масив;

в) загальний гуманітарний потенціал міждержавних та наднаціональних відносин, – які в своїй сукупності дають більш чітке розуміння впливу глобалізації на господарський процес в Україні.

Отже, виокремлюючи такі блоки-системи, ми побачимо скерування діяльності законодавця щодо їх використання в контексті оновлення та модернізації господарського законодавства, піднесення та наближення його до міжнародних стандартів господарського процесу та судочинства.

Першим системою-блоком виступає визначальна роль впливу процесів

глобалізації на міжнародні економічні відносини, що веде до їх правової конвергенції. При цьому важливо враховувати, що сама правова конвергенція, що виражена в інтеграції переваг і «позитивних напрацювань» різних правових систем, – це не тільки процес, що відбувається в різних регіонах з тим або іншим ступенем інтенсивності, але в умовах сьогодення – це вже фактично існуюча і діюча модель [3].

Правова конвергенція в праксеологічному аспекті базується на різних напрямках, що при використанні відповідного технологічного інструментарію юридичної техніки та відповідному організаційному, організаційно-правовому, управлінському та ресурсному його супроводженні та забезпеченні, у підсумку, дає можливість констатувати наявність чи-то формування тенденції, чи-то наявності поодиноких, а потім й системних ознак дійсного зближення правових систем держав. До зазначених напрямків (технологічних прийомів) відносяться наступні:

- зближення законодавств;
- гармонізація національного законодавства;
- прийняття модельних законодавчих актів;
- уніфікація законодавства.

Всі наведені напрямки задля їх результативного детермінування, супроводжуються великим обсягом конкретної аналітичної діяльності, компаративної контекстуалізації, нормопроектуванням (нормопроектною діяльністю уповноважених суб'єктів, а також суб'єктів, що виконують нормопроектування, ініційоване ними самими) та нормотворчістю (законотворчістю) (специфічною діяльністю тільки уповноважених державою суб'єктів).

Уніфікація законодавства є найбільш поширеним засобом правової конвергенції, що здійснюється за рахунок спрощення та вироблення єдиних нормативних підходів до суспільних відносин, що мають найбільше соціальне значення для людини, соціуму та держави – за рахунок багатогранного нормативного регулювання, що має місце в різних державах. Зазвичай, уніфікація реалізується за рахунок використання широкого арсеналу правових засобів, що в системній єдності створюють технологічні механізми правової глобалізації. Серед зазначених механізмів можна назвати такі:

- загальний або розповсюджуваний правовий режим;
- визнаний рівний обсяг прав суб'єктів;
- єдині стандарти;
- вирівнювання рівнів правового забезпечення;
- визнання юридичних документів;
- введення спрощеного порядку правового регулювання;
- укладання договорів про правову співпрацю і угод про правову допомогу;
- створення загального правового простору;
- рівний юридичний захист прав суб'єктів;
- рівнозобов'язуючі юридичні вимоги;
- застосування процедур узгодження правових актів;
- допустимі правові пільги і стимули;
- вчинення спільно скоординованих правових дій;
- режим поширення санкцій;
- загальне визнання міжнародно-правових документів [4].

Для того, щоби ідентифікувати процес правової конвергенції та застосувати її технології, є необхідним, по-перше, скористатися порівняльно-правовою (компаративною) методологією, що визначає порівняльно-правовий (компаративний) метод у пізнанні юридичної реальності (методологічний фактор. – Авт.); по-друге, застосовувати профільну і специфічну для компаративістики термінологію, що

базується на відповідних термінах, термінологічних зв'язках та терміносистемах або лінгво-діяльнісних локалах щодо їх синтезу та створення (термінологічний фактор. – Авт.); по-третє, володіти практичною методологією, технологією, контекстуалізацією, концептуалізацією, алгоритмічністю, управлінською психологією компаративістики (теоретико-технологічний фактор. – Авт.); по-четверте, володіти відповідними знаннями в сфері конвергенційної логіки та мережевого нормативного маркетингу для визначення просторових характеристик конвергенції та раціональних меж компаративістики з залученням її суб'єктного і об'єктного складу і рівня нормативного забезпечення (логіко-маркетинговий фактор. – Авт.).

Звідси, стає доктринально і праксеологічно обґрунтованим застосування профільних термінів, термінологічних зв'язок та терміносистем, які використовуються в процесі порівняння національних законодавств з застосуванням відповідних технологічних прийомів юридичної техніки, що фактично розкривають онтологічні та гносеологічні домінанти порівняльного правознавства, а саме:

- порівняльно-правовий метод – як ефективний спосіб аналізу правових явищ, що виникають, формуються, розвиваються, вдосконалюються та здійснюються в національних правових системах;

- правові відмінності – правові норми, акти і інститути, що не збігаються за програмними цілями, природі і суб'єктам в сферах їх дії, – вони можуть бути: а) швидко усувними (шляхом мінімальних нормопроєктних, нормотворчих (законотворчих) та ресурсних витрат суб'єктів, уповноважених державою. – Авт.); б) такими, що є важко усувними (вони стають усувними завдяки: 1) тривалій в хронологічному вимірюванні, 2) системній в діяльнісному розумінні, 3) копійчій в практичній реалізації; 4) телеологічно обґрунтованій в контекстуалізації цільових настанов, – нормопроєктній та нормотворчій (законотворчій) діяльності суб'єктів, уповноважених державою. – Авт.); в) такими, що є непереборними (вони не можуть бути усувними ніяким чином, враховуючи на системні філософсько-концептуальні розбіжності, що існують між правовими системами держав. – Авт.);

- зближення законодавств різних країн – як загальна управлінсько-діяльнісна та функціонально-праксеологічна парадигма в повсякденній діяльності держав, що скерована на узгодження (координування) принципів правового регулювання на: а) основі норм міжнародного права (застосування зовнішнього фактору розвитку. – Авт.); б) визначення етапів і спільних заходів щодо розвитку національних законодавств (застосування колективно-системного фактору комунікативної взаємодії та співробітництва. – Авт.), – що в результаті призводить до вироблення загальних правових позицій (створення фактору формування єдиного правового простору. – Авт.);

- гармонізація законодавств – своєрідний спосіб забезпечення єдності в різноманітті, який супроводжується: а) узгодженням концепцій і програм правового розвитку (концептуальний фактор. – Авт.); б) виробленням загальних нормативних понять і оцінок (нормативно-оцінюючий фактор. – Авт.); в) впорядкованістю правових дій (функціонально-діяльнісний фактор, що базується на синергічній основі. – Авт.);

- уніфікація законодавств – технологічно-діяльнісний метод, за допомогою якого держави здійснюють однакове регулювання правових відносин, – виражається в створенні однакових актів і норм, які: а) замінюють національні норми, бо вигідно відрізняються від них (повна уніфікація. – Авт.) або б) діють субсидіарно з національними нормами (часткова уніфікація);

- імплементація – нормативно-діяльнісна технологія, що застосовується в процесі виконання державою своїх міжнародно-правових зобов'язань з міжнародного договору,

реалізуючись шляхом введення і включення норм міжнародного права, що містяться в міжнародному договорі в національну правову систему (на практиці означає фактичну реалізацію міжнародно-правових зобов'язань на внутрішньодержавному рівні, шляхом: а) введення таких зобов'язань в національний правовий простір; б) трансформації їх в конкретні обов'язки суб'єктів національного права в контексті їх безумовного виконання; в) становлення системи національного контролю з боку державних органів, що є відповідальними за них в профільній сфері; г) можливості встановлення зовнішнього (конвенційного) контролю з боку держав-підписантів (сторін) міжнародного договору та міжнародних організацій, під егідою яких відбулося укладення такого міжнародного договору;

- адаптація – процес приведення національних актів до загальних принципів і стандартів, що містяться в національних законодавствах або в міжнародному праві (зазвичай, конституційних цінностей або міжнародних стандартів прав людини. – Авт.);

- стандарт – техніко-юридична норма, що визначає мінімальні нормативно-поведінкові вимоги щодо діяльності держави або її уповноважених органів, і є обов'язковою для застосування при здійсненні дій техніко-економічного та іншого характеру через (і як результат. – Авт.) її закріплення в національному законодавстві;

- синхронізація – зближення національних правових систем через: а) формування правової системи міжнародного союзу (тобто формування системи наднаціонального права в рамках міжнародної міждержавної інтеграційної організації. – Авт.); б) координацію діяльності по створенню аналогічних або подібних правових норм (системна діяльність щодо створення супідрядності правових систем, що розглядається як початковий елемент формування єдиного правового простору. – Авт.);

- юридична інвентаризація – облік і огляд чинних правових актів з метою визначення: а) феноменології їх дійсної (реальної) дії та б) феноменології ефективності дії зазначених актів.

В процесі дослідження норм міжнародного права, що регламентують судочинство в господарських судах України, варто звернути особливу увагу на способи запобігання та вирішення юридичних колізій, що проявляються не тільки в процесі доктринального застосування компаративного методу, а й виникають на практиці, в процесі здійснення правосуддя в сфері господарських правовідносин.

Універсальними засобами подолання колізій в цивільно-правових (господарсько-правових) відносинах, що обтяжені іноземним елементом, є два методи: матеріально-правовий та колізійний [5].

Матеріально-правовий метод і матеріально-правові норми, що містяться в міжнародних конвенціях, тобто в міжнародно-правових актах договірної характеру, дозволяють не тільки вирішити колізійну проблему, а й обійти її, шляхом створення і наступного застосування спільних норм цивільного права різних держав, що містяться в багатосторонніх міжнародних договорах спеціального порядку (конвенціях), що просто усуває саму причину виникнення колізії. Більш того, використання матеріально-правового методу при регулюванні відносин у міжнародному приватному праві має значні переваги саме в контексті його прогностичності, технологічної простоти застосування і отримання належного результату без використання зайвих управлінських та інших (матеріальних) ресурсів.

Колізійний метод скерований на врегулювання колізійної проблеми шляхом вибору компетентного (можливого, необхідного та належного) правового порядку, тобто правової системи відповідної держави, в рамках якої може бути вирішеним колізійне правовідношення, в основу якого покладено колізійні норми.

Своєю чергою, колізійна норма – це норма, яка не містить прямого визначення

прав і обов'язків учасників цивільних правовідносин, що обтяжені іноземним елементом, але технологічно та однозначно вказують, право якої держави потрібно застосувати для визначення цих прав і обов'язків.

В своїй архітектонічній побудові колізійна норма має свою сутність і структуру. Під сутністю колізійної норми розуміють відповідне правило (технологічно-поведінкову настанову. – Авт.), яке вказує на те, право якої держави має бути застосованим до правовідносин міжнародного характеру.

Структура колізійної норми, своєю чергою, включає в себе наступні елементи:

А). «Обсяг» – він містить вказівку на конкретні відносини, на які саме й поширюється дія колізійної норми;

Б). «Прив'язка» – вона містить вказівку на національне законодавство, яке підлягає застосуванню до цього виду правовідносин.

В процесі визначення і дослідження норм міжнародного права, що регламентують судочинство в господарських судах України, важливе значення при систематичному аналізі зближення національних правових систем мають модельні законодавчі акти, які представляють собою рекомендаційні законодавчі акти, що в ординарних умовах прийняті загальним «законодавчим» інститутом міжнародного міждержавного об'єднання з метою нормативної орієнтації законодавчої діяльності його учасників. Зазвичай, ці акти володіють такими основними ознаками:

- за загальним правилом вони приймаються міжпарламентськими асамблеями і міжнародними організаціями (характеризуються особливим колективно-колегіальним суб'єктом прийняття /суб'єктна ознака/. – Авт.);

- набувають юридичну силу після ратифікації національними парламентами держав-учасників міжнародного міждержавного об'єднання (характеризуються необхідністю парламентської легалізації /легітимна ознака/. – Авт.);

- містять загальні принципи регулювання і норми-дефініції (характеризуються особливостями структури і змістовного наповнення /засадничо-нормативна ознака/. – Авт.).

Крім створення модельних правових актів, важливого значення набуває власне уніфікація правових норм – тобто, технологія однакового правового регулювання відносин між державами та їх об'єднаннями. В залежності від змісту та діяльнісного скерування конкретних функціональних характеристик, виділяють наступні види уніфікації:

1. Універсальна уніфікація – (в залежності від кількості держав, що підпадають під її вплив /кількісний критерій/. – Авт.), – поширюється на всі або на більшість держав світу;

2. Матеріальна уніфікація – (в залежності від змістовного наповнення колабораційної складової /змістовний критерій/. – Авт.), – представляє собою технологію однакового регулювання прав і обов'язків учасників конкретних правовідносин поза залежністю від їх відношення до конкретної держави;

3. Процесуальна уніфікація – (в залежності від особливостей процесуального супроводження і забезпечення конкретних правовідносин /процесуальний критерій/. – Авт.) – це технологія введення єдиних правил розгляду спорів в судах і арбітражах за участю іноземних суб'єктів права.

На практиці уніфікація здійснюється наступними організаційно-діяльними способами:

- укладення міжнародного договору – з будь-яких питань економічної взаємодії, що представляють загальний інтерес, з проходженням всіх необхідних етапно-стадійних характеристик міжнародної нормотворчості (від міжнародного

нормопроекування до підписання тексту договору державами-учасниками);

- прийняття модельного нормативного акта (приймається з питань, що є найбільш важливими та такими, що часто використовуються в рамках економічно-господарської взаємодії контрагентами держав-підписантів);

- використання примірних договорів міжнародних організацій (приймається з питань, що ще не врегульовані відповідними профільними нормами на засадах аналогії закону);

- використання міжнародних звичаїв (здійснюється при відсутності нормативного врегулювання відповідних сфер цивільно-господарської взаємодії, де можливо застосовувати вже «обкатані» часом та практикою умови та форми міжсуб'єктної комунікації).

В процесі уніфікації та інших форм колабораційного співробітництва держав в контекстуалізації зближення їх правових систем, об'єктивуються та актуалізуються питання міжнародно-правової допомоги різних держав одна одній, яка реалізується за такими основними напрямками:

- правова допомога юрисдикційного характеру у цивільних і кримінальних справах (здійснюється на основі підписаних міжнародних угод профільного характеру /договірний характер. – Авт.);

- обмін правовою інформацією (здійснюється на засадах взаємних нормативних зобов'язань /облігаторний критерій/. – Авт.);

- взаємодія парламентів (здійснюється на нормативній основі через підписання спеціальної угоди /парламентський критерій/. – Авт.);

- науково-методична та освітня допомога в юридичній сфері (також здійснюється на нормативній договірній основі (зазвичай на рівні інституцій законодавчої (парламент) чи виконавчої (міністерства юстиції, внутрішніх справ тощо) та судової влади /публічний критерій. – Авт.).

Резюмуючи наведений арсенал методів, методик, технологій, способів та засобів, що дають змогу визначити та дослідити першу систему-блок відносин впливу процесів глобалізації на систему як вітчизняного правосуддя загалом, так і господарський процес зокрема, необхідно відмітити їх інструментальну значимість та великий праксеологічний потенціал, що дозволяє виявити та визначити імперативну роль відповідних аспектів глобалізації (в нашому випадку, інструментально-технологічну та пізнавально-функціональну) в організації національної системи правосуддя та реалізації господарського правосуддя.

Другою системою-блоком виступає визначальна роль впливу загального міжнародного права на міжнародні економічні відносини, що веде до їх правової уніфікації та наступної типізації, алгоритмічності, конвергенції і, як підсумок, до нормативної легалізації в міжнародно-правових договорах.

В концептуальному розумінні, вважаємо за необхідне, погодитись з дослідником А. Ш. Нізамієвим в тому, що поглиблення інтеграційних процесів в галузі міжнародних економічних відносин, зростаюча ступінь економічної взаємозалежності держав, що не піддається оцінці, а також вплив науково-технічного прогресу на розвиток всесвітнього господарства мають своїм результатом не тільки розвиток нових форм міжнародного економічного співробітництва, але також й ускладнення механізму їх правового регулювання [6] (фактор синергізму взаємодії нових форм міжнародного економічного співробітництва з механізмом їх правового регулювання – синергійно-нормативний фактор. – Авт.). Крім того, необхідно враховувати методологічно важливі напрацювання в цій сфері Д. Б. Левіна, який наголошував на тому, що нові правові норми і інститути, що виникають у зв'язку з цим та стосуються співпраці з економічних

питань, не тільки вносять важливі доповнення в існуючі раніше правові галузі, а й призводять до утворення нових галузей [7] (фактор появи нових галузей права в рамках співпраці держав з економічних питань. – фактор перманентного інституційного розвитку міжнародного економічного права. – Авт.).

Більш того, дані процеси мають вирішальний вплив на систему права, що регулює міжнародні економічні відносини. Так, в своїй роботі швейцарський дослідник Р. Бермежо відзначав, що «нові соціальні відносини або зміна вже існуючих, тягнуть за собою появу нових галузей права» [8] (фактор взаємного зв'язку між появою нових соціальних відносин та появою нових галузей права. – фактор соціального стимулювання інституційної основи права. – Авт.). Тобто, ми спостерігаємо, з одного боку, тенденції ускладнення предмета правового регулювання, що є основною причиною появи нових правових комплексів, а з іншого, – тенденції щодо об'єктивізації необхідності вдосконалення системи правового регулювання міжнародних економічних відносин.

Саме звідси формується та зростає роль загального міжнародного (публічного та приватного) права, бо, по-перше, говорячи про вплив предмета регулювання на систему права, що його регулює, необхідно відзначити доктринально та методологічно продуктивну позицію Г. Є. Бувайлика, що міжнародні економічні відносини самі піддаються його зворотному впливу [9]. По-друге, особлива роль правового впливу, як специфічної форми «впорядкування та стимулювання» регульованих відносин, як їх визначають ще представники радянської міжнародно-правової доктрини [10], ставить на порядок денний питання систематизації численних правових форм цього впливу. По-третє, якщо, на продуктивну думку І.І. Лукашука, процес глобалізації економіки, який визнається важливим чинником розвитку світового господарства [11], є економічною передумовою змін, трансформації та вдосконалення міжнародних відносин і відносин всередині держави, як найважливішого актора світової економіки, то пов'язане з цим реформування систем насамперед міжнародного і національного права, є не тільки правовою передумовою до вивчення міжнародно-правових норм, що регулюють систему світових господарських зв'язків, а й національно-правових норм, що регулюють зовнішні економічні зв'язки держави.

Отже, в цьому системі-блоці міжнародне право виступає ведучою правовою системою по відношенню до національного права, що регулює економічні відносини, але саме міжнародне право, взаємодіючи з правом національним в профільній сфері, не тільки стимулює розвиток останнього, але й коригує такий розвиток відповідно до настанов права міжнародного, тобто моделює його у відповідності до своїх загальновизнаних принципів та норм, а також потреб міжнародного співтовариства держав. Саме в цьому і міститься визначальна роль впливу міжнародного права на міжнародні економічні відносини.

Зазначений вплив міжнародного права на національне право в профільній сфері здійснюється двома шляхами: через норми міжнародних двосторонніх та багатосторонніх договорів – міжнародні договірні норми, а також через міжнародні звичаї – норми міжнародного звичаєвого права, яке ще не тільки не кодифіковано, а й часто-густо залишається неформалізованим у відповідних угодах, бо існує у міжнародній економічній практиці держав, що визнається ними як джерело права.

Особливу роль у регулюванні профільних суспільних відносин в сфері господарського судочинства, що регламентуються та регулюються міжнародними договорами, відіграють міжнародні правові стандарти профільного характеру.

Застосування міжнародних правових стандартів, що є нормами міжнародних договорів, що містять мінімальні вимоги щодо дотримання правил господарського

судочинства обґрунтовується тим, що:

- по-перше, реформування судової системи, зокрема вдосконалення господарського судочинства, об'єктивно вимагає підвищення загального рівня судової діяльності та її постійної орієнтації на міжнародно-правові стандарти як зразки демократичних та професійних засад здійснення такого судочинства (якісний фактор використання міжнародних правових стандартів. – Авт.);

- по-друге, розвиток господарського судочинства в Україні відбувався та відбувається на фоні глибоких економічних, політичних, соціальних та інших перетворень, що реалізуються в умовах загальної кризи, а це також об'єктивує тою чи іншою мірою системний негативний вплив на судову систему, а відтак і на діяльність господарських судів, – звідси застосування в господарському судочинстві міжнародних правових стандартів сприяє активізації процесів оздоровлення та дезінтоксикації всієї судової системи та скерування її в бік вирішення нагальних проблем розвитку демократичної державності і захисту прав і свобод людини і громадянина (інтенсифікуючий фактор використання міжнародних правових стандартів. – Авт.);

- по-третє, в історичній ретроспективі розвиток українського господарського судочинства відбувається досить повільно за рахунок поступових кроків, які невпинно наближають судову діяльність до загальновизнаних стандартів, що є необхідною умовою сучасного розвитку України (еволюційний фактор використання міжнародних правових стандартів. – Авт.);

- по-четверте, намагання господарських судів бути адекватними визнаним стандартам здійснення правосуддя, в тому числі й міжнародним правовим стандартам, виступає характерною рисою сучасного розвитку господарського судочинства, важливим напрямом його реформування (телеологічний фактор використання міжнародних правових стандартів. – Авт.);

- по-п'яте, в діяльності господарських судів найбільш рельєфно відображається зв'язок із міжнародно-правовим регулюванням, оскільки економічна й зокрема підприємницька діяльність об'єктивно інтегруються в міжнародний економічний простір, в систему світогосподарських зв'язків, а отже, не тільки потребують, а й об'єктивно вимагають загальних підходів, загальних правових уявлень і загальних стандартів (інтеграційний фактор використання міжнародних правових стандартів. – Авт.) [12].

Проблема відповідності господарського судочинства міжнародно-правовим стандартам є багатогранною й багатоаспектною. Вона містить як питання правового (нормопроектного (законопроектного), законодавчого, правозастосовного), так і організаційного й навіть психологічного характеру (конституційна психологія, законодавча психологія, міжнародно-правова психологія), охоплюючи не тільки значну частину загальнонаукової проблематики щодо судово-правової системи, а й головне її нормативний дискурс та парадигмальні напрямки його існування, розвитку та вдосконалення.

Однак, в нормативному розумінні найбільш актуальним вбачається визначення методологічних підходів до запровадження й практичного використання міжнародно-правових стандартів у господарському судочинстві. Це зумовлено тим, що вони (стандарти), по-перше, дозволяють зрозуміти сам об'єкт дослідження (статичний фактор. – Авт.), а також, по-друге, визначити шляхи, за якими наукове дослідження може призвести до суто практичних результатів (функціонально-динамічний фактор. – Авт.). Крім того, по-третє, вони сприятимуть розвитку системи права і системи законодавства в профільній сфері, бо через встановлення міжнародно-правових зобов'язань шляхом їх безумовного виконання, відображають відповідні завдання, що

міжнародна спільнота ставить для вирішення перед державою та гілками її публічної влади (перспективний фактор. – Авт.).

Інакше кажучи, такий підхід дозволяє розуміти міжнародно-правові стандарти як об'єкти дослідження (доктринальний фактор. – Авт.) і як об'єкти практичного використання (праксеологічний фактор. – Авт.). Більш того, він також дозволяє усвідомити, як слід підходити до міжнародно-правових стандартів у практичній судовій діяльності (конкретно-діяльнісний фактор. – Авт.), а також визначити, які важелі слід використовувати, аби досягти бажаного результату, щодо відповідності міжнародно-правовим стандартам господарського судочинства (телеологічний фактор. – Авт.).

Разом із тим, на слушну думку О. С. Автономова, методологічні аспекти дають можливість визначити саму сутність міжнародно-правових стандартів, зрозуміти механізм їх адаптації до умов національної правової системи (а відтак і до системи господарського судочинства), визначити характер співвідношення між національними й міжнародно-правовими стандартами та визначити особливості застосування останніх у практичній діяльності судів [13]. Тобто, зазначений підхід сприяє визначенню онтології, гносеології, аксіології таких стандартів, а також нормативної топології – а саме, визначенню їх місця в системі національного законодавства.

Як приклад міжнародних правових стандартів можна привести правові норми, що містяться: в Конвенції про правову допомогу й правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах 1993 р., яка діє на теренах країн СНД; в Договорі до Європейської Енергетичної Хартії; в Північноамериканській угоді про вільну торгівлю (NAFTA), в засновницьких угодах Європейського Союзу та ін.

Третій система-блок, що містить норми міжнародного права, які здійснюють вплив на господарське судочинство в Україні, представляють норми, що репрезентують концепцію захисту прав людини.

Є загальновідомим, що об'єктивація необхідності застосування права господарським судом виникає, коли правовідношення не може з'явитися без владного розпорядження державного органу: існує спір про право і сторони самі не можуть прийти до рішення, є перешкода для реалізації прав і законних інтересів і т. д.

За спрямованістю своєї діяльності, її організації і формою господарські суди покликані вирішувати питання про правомірність поведінки учасників господарських відносин.

У цьому полягає основна відмінність їх діяльності від інших форм реалізації права – дотримання, виконання і використання. Дотримання норм права має місце тоді, коли суб'єкти утримуються від здійснення дій, що забороняються правом. Це пасивна форма поведінки суб'єктів у сфері правового регулювання. У цій формі реалізуються заборонні норми. Виконання норм права відбувається, коли суб'єкти виконують покладені на них юридичні обов'язки. У цих випадках вони діють активно. У даній формі реалізуються зобов'язуючі норми права. Використання норм права – коли суб'єкти на свій розсуд, бажання використовують надані їм права. На відміну від дотримання і виконання, пов'язаних з реалізацією заборон і юридичних обов'язків, використання є здійсненням дозволених правом дій. Шляхом використання реалізуються уповноважуючі норми [14].

Але, незалежно від наведених форм реалізації права, господарські суди захищають права і свободи, а також підтверджують або скасовують обов'язки людини і громадянина в сфері господарсько-правових відносин. Бо мета застосування права тут є двоєдиною – вона полягає не лише у задоволенні потреб осіб, які реалізують права і обов'язки, але і в досягненні інтересів всього суспільства.

Саме в цьому контексті під міжнародними нормами (міжнародними стандартами), що здійснюють вплив на господарське судочинство в Україні та одночасно репрезентують концепцію захисту прав людини, є норми багатосторонніх міжнародних договорів з прав людини – Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права 1966 р., Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод 1950 р. та ін. Великий гуманістичний потенціал містять й двосторонні міждержавні угоди з правової допомоги у цивільних, сімейних та кримінальних справах, – наприклад, Договір між Україною і Естонською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах від 15.02.1995 р.; Договір між Україною і Республікою Грузія про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах від 09.01.1995 р.; Договір між Україною і Латвійською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 23.05.1995 р.; Договір між Україною і Монголією про правову допомогу у цивільних та кримінальних справах від 27.06.1995 р.; Договір між Україною і Канадою про взаємну правову допомогу у кримінальних справах від 23.09.1996 р. тощо.

Резюмуючи викладе вище, можна дійти наступних висновків:

- в умовах глобалізації світового господарства об'єктивуються та актуалізуються питання участі національних економік в системі міжнародного економічного співробітництва, але така участь здійснюється у своєрідному вигляді, – управлінський алгоритм якого досить яскраво проявляється через надбання геоекономічної науки, що досліджує симбіоз національних економік і державних інститутів, переплетіння національних, наднаціональних економічних і державних структур;

- головною стратегічною тенденцією світової економіки оголошується всеосяжна (економічна, політична, правова) глобалізація, що не тільки стирає межі між національними економіками і політико-економічними концепціями, оскільки світ стає єдиним господарським організмом в реальності, а й формує єдиний правовий простір;

- для розуміння, дослідження, регламентації та регулювання наведених процесів в загальному міжнародному праві (публічному та приватному), порівняльному правознавстві та в національних правових системах накопичений відповідний методологічний та технологічний інструментарій, що дає змогу достатньо адекватно та з необхідною доктринально-методологічною глибиною пізнавати складні політико-економічні та економіко-правові процеси, що вирують в світовому господарстві та одночасно детермінують його вплив на здійснення господарського судочинства у відповідній державі;

- в основі визначення кола норм міжнародного права, що впливають на судочинство в господарських судах України, лежить глибоке та комплексне розуміння впливу процесів глобалізації, положень міжнародного права і концепції захисту прав людини на систему як вітчизняного правосуддя загалом, так і господарський процес зокрема (у межах цієї загальної тенденції як окрему тенденцію можна додатково виокремити зближення (гармонізацію, уніфікацію) правил та процедур на рівні країн ЄС, зближення українського процесуального законодавства з процесуальним законодавством ЄС).

Список використаної літератури

1. Кочетов Э. Геоекономический (глобальный) толковый словарь. – Екатеринбург, 2006. С. 36; Kochetov E. Geoeconomicheskij (globalnyj) tolkovyj slovar. – Ekaterinburg, 2006. S. 36.

2. Щербина В., Резнікова В. Сучасні тенденції розвитку господарського процесу України // Право України. 2017. № 9. С. 12; Shcherbyna V., Reznikova V. Suchasni

tendentsii rozvytku hospodarskoho protsesu Ukrainy // Pravo Ukrainy. 2017. № 9. S. 12.

3. Кузьменко В. И. Предпосылки и тенденции сближения (конвергенции) правовых систем современности (на примере англо-саксонской и романо-германской) [Электронный документ]. – Режим доступа: https://lomonosov-msu.ru/archive/Lomonosov_2007/25/Kuzmenko_valya@mail.ru.pdf; Kuzmenko V. I. Predposylki i tendencii sblizeniya (konvergencii) pravovyh sistem sovremennosti (na primere anglo-saksonskoj i romano-germanskoj) [Elektronnij dokument]. – Rezhim dostupu: https://lomonosov-msu.ru/archive/Lomonosov_2007/25/Kuzmenko_valya@mail.ru.pdf

4. Механизм сближения и взаимовлияния национальных правовых систем [Электронный документ]. – Режим доступа: <https://helpiks.org/8-69143.html>; Mehanizm sblizeniya i vzaimovliyaniya nacionalnyh pravovyh sistem [Elektronnij dokument]. – Rezhim dostupu: <https://helpiks.org/8-69143.html>

5. Мірошниченко В.О. Міжнародне приватне право у схемах та визначеннях: навч. посіб. – К., 2018. С. 19; Miroshnychenko V.O. Mizhnarodne pryvatne pravo u skhemakh ta vyznachenniakh: navch. posib. – К., 2018. S. 19.

6. Низамиев А. Ш. Правовое регулирование международных экономических отношений: концептуальные подходы: Дисс. канд. юрид. наук. Специальность: 12.00.10 – международное право. – Казань, 2000. С. 5; Nizamiev A. Sh. Pravovoe regulirovanie mezhdunarodnyh ekonomicheskikh otnoshenij: konceptualnye podhody: Diss. kand. yurid. nauk. Specialnost: 12.00.10 – mezhdunarodnoe pravo. – Kazan, 2000. S. 5.

7. Левин Д. Б. Актуальные проблемы теории международного права. – М.: Наука, 1974. С. 92; Levin D. B. Aktualnye problemy teorii mezhdunarodnogo prava. – М.: Nauka, 1974. S. 92.

8. Bermejo R. Vers un Nouvel Ordre Economic International. These présentée à la Faculté de droit et des sciences économiques et sociales de l'Université de Fribourg Suisse pour l'obtention du grade de docteur en droit. – Fribourg: Editions Universitaires, 1982. P. 15.

9. Бувайлик Г. Е. Правовое регулирование международных экономических отношений. – К.: Наукова думка. 1977. С. 17.; Buvajlik G. E. Pravovoe regulirovanie mezhdunarodnyh ekonomicheskikh otnoshenij. – К.: Naukova dumka. 1977. S. 17.

10. Курс международного права. В 7 т. Т. 7. Международно-правовые формы интеграционных процессов в современном мире / М. П. Бардина, С. А. Войтович, Ю. М. Колосов и др. – М.: Наука, 1993. С. 16.; Kurs mezhdunarodnogo prava. V 7 t. T. 7. Mezhdunarodno-pravovye formy integracionnyh processov v sovremennom mire / M. P. Bardina, S. A. Vojtovich, Yu. M. Kolosov i dr. – М.: Nauka, 1993. S. 16.

11. Лукашук И. И. Международное право. Особенная часть: учебник. – М.: Изд-во БЕК, 1997. С. 163.; Lukashuk I. I. Mezhdunarodnoe pravo. Osobennaya chast: uchebnik. – М.: Izd-vo BEK, 1997. S. 163.

12. Міжнародно-правові стандарти в господарському судочинстві (методологічні питання) [Електронний документ]. – Режим доступу: <http://referat-ok.com.ua/pravo/mizhnarodno-pravovi-standarti-v-gospodarskomu-sudochinstvi-metodologichni-pitannya>; Mizhnarodno-pravovi standarty v hospodarskomu sudochynstvi (metodolohichni pytannia) [Elektronnyi dokument]. – Rezhym dostupu: <http://referat-ok.com.ua/pravo/mizhnarodno-pravovi-standarti-v-gospodarskomu-sudochinstvi-metodologichni-pitannya>.

13. Автономов А. С. Международные стандарты в сфере отправления правосудия. – М., 2007. С. 332.; Avtonomov A. S. Mezhdunarodnye standarty v sfere otpravleniya pravosudiya. – М., 2007. С. 332.

14. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник. – Харків: Консум, 2001. С. 238.; Skakun O.F. Teoriia derzhavy i prava: pidruchnyk. – Kharkiv: Konsum, 2001. S. 238.

S. O. Aliksieiev

**THEORETICAL APPROACHES TO DETERMINING THE RULES OF
INTERNATIONAL LAW REGULATING JUDICIAL PROCEEDINGS IN
ECONOMIC COURTS OF UKRAINE**

In the conditions of globalization of the world economy issues of participation of national economies in the system of international economic cooperation are objectified and actualized. But such participation is carried out in a peculiar form, the managerial algorithm of which is quite clearly manifested through the heritage of geo-economic science.

Key words: commercial law, justice, international standards.

Стаття надійшла до редакції 14.05.2019 р.

УДК 342.9

О. Є. Волков

**КОМПЕТЕНЦІЯ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ
ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ЛІСОВОГО ФОНДУ: ТЕОРЕТИКО-
МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ**

Стаття присвячена комплексному дослідженню теоретико-методологічних засад нормативного змісту компетенції органів публічної влади України у сфері використання та охорони лісового фонду у сучасних умовах європейської міждержавної інтеграції. Розглянуто найважливіші ознаки адміністрування лісового фонду як ключового напрямку діяльності сучасної держави з природоохорони та природодокористування, проаналізовані повноваження державних органів та органів місцевого самоврядування щодо використання та охорони лісових ресурсів.

Визначено, що в цілому можна визначити дві функціональні моделі адміністративно-правового забезпечення суб'єктами публічної влади використання та охорони лісового фонду в залежності від конкретної форми впливу на лісогосподарську галузь публічного управління: функції та повноваження, що впливають зі статусу держави як власника лісових ресурсів.

Ключові слова: публічне адміністрування, лісовий фонд, державне управління, компетенція, публічна влада.

DOI 10.34079/2226-3047-2019-9-17-92-99

Постановка проблеми. Теоретико-методологічне юридичного змісту компетенції органів публічної влади у сфері використання та охорони лісових ресурсів становить важливе науково-практичне завдання у контексті забезпечення сталого розвитку суспільства, оскільки від юридичного змісту та обсягу вказаного поняття безпосередньо залежать конкретні напрями, способи та механізми адміністративної діяльності уповноважених органів публічної влади, що регулюються чинними нормативно-правовими актами.

Виходячи з подібного розуміння важливості коректного, комплексного та юридично обґрунтованого визначення поняття «використання та охорона лісового фонду», важливо провести детальний аналіз регулювання вказаної сфери публічного